

opinion that in strengthening the central state power of Karakoyunlu, Aghkoyunlu and Shirvanshahs along with state institutes the justice courts had played a great role. The author freely treats the data of sources, in particular makes a profound analysis of the special Decree on court reform edited by Gazan Khan (1295–1304) in the end of the XII century which considerably extended powers of judges (kadi). The above-mentioned decree by Gazan Khan gives to kadis absolute independence at making decisions and quite wide spectrum of different privileges. Appointment to high posts and responsible-positions were made by tsar orders, the conflicts and debates between Meslems were solved on the bases of rules and norms of Sharia. The author also researches the powers of the chief's post (sadr al-sudur) introduced in the end of the XVc.

He decided, in fact, all the legal issues in the country. This post was meant for high religions and clergymen.

Keywords: Kadi, Uzun Hasan, Aghkoyunlu, Tabriz, court, Shirvan, Divani-gaza.

Сейдов М., кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу «Міжнародні відносини і права людини», Інститут Права і Прав людини НАНА (Азербайджан), matlabm@yandex.com

Права і повноваження адміністративних органів Азербайджанських держав в XV столітті

Розглянуто одну з найбільш маловивчених проблем історії держави і права Азербайджану в XV столітті – питання організації і функціонування судових органів, і прав і повноважень. До сих пір цим проблемам не присвячено жодної спеціальної статті. Автор приходить до такої думки, що в зміцненні центральної державної влади Каракоюнлу, Аккоюнлу і Ширваншахів, поряд з різними державними установами, значну роль зіграли також судові органи.

Автор сміливо звертається до відомостей періоджерел, зокрема, детально аналізує виданий в кінці XIII століття Газан ханом (1295–1304) спеціальний декрет про судову реформу, який значно розширив повноваження судів – кадіїв. Названий указ Газан хана надає кадіям повну незалежність і самостійність при винесенні рішень і досить широкий спектр різних привілеїв.

Призначення на високі посади і відповідальні пости вироблялися по царським указам, розбіжності і суперечки між мусульманами вирішувалися на основі положень і норм шариату. Автор досліджує також повноваження посади голови («сандр-аль судуру»), введеної в кінці XIV століття. Він вирішував практично всі правові питання в країні. Ця посада призначалася для вищих релігійних і духовних осіб.

Ключові слова: Кадіїв, Уzun Хасан, Аккоюнлу, Тебріз, суд, Ширван, Дивані-газа.

* * *

УДК 323.3

Доля І. Н., кандидат політичних наук, доцент кафедри соціології і політології, Національний технічний університет «Харьківський політехнічний інститут» (Україна, Харьков), irinadolya@rambler.ru

Роль регіональних політичних еліт Северного Кавказу в сучасній Росії

Розкривається проблематика функціонування політичних еліт на Северному Кавказі. Специфіка сучасної політичної системи Росії визначається неоднорідністю її політичних суб'єктів, діючих в різних регіонах. Северний Кавказ історично складний регіон, з особливим менталітетом, бытом і культурою. Політична еліта, формуючись тут, не приймає чужеродності, і характеризується високим рівнем клановості, в класичному розумінні вона являється закритою елітою. Більше того сам Северний Кавказ не одноріден і по соціально-економічним показателям і по активності політичних сил. В умовах обострення взаємодій між Росією і Україною актуальним є вивчення внутрішніх процесів, котрим підвладно російське суспільство, даби зрозуміти слабкі і сильні сторони.

Використовуючи методи порівняння, аналізу, статистики в статті досліджуються політичні еліти республік Северного Кавказу в контексті таких соціальних явищ як корупція, економічна регіоналізація, загроза тероризму.

Ключові слова: політична еліта, регіоналізм, клановість, корупція, тероризм, поліетнічність, партія влади.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Многосторонність Северного Кавказу, визначається етнічною пестротою народу, з традиційно низким рівнем життя, високою релігійністю і клановістю регіональних еліт, потребує особливих

стратегій організації взаємодій з даною територією. На сучасному етапі, правлячому політичному класу Росії вдається зберігати баланс в регіоні, за рахунок підтримки перевіреними роками представителів кланів, умело використовуючи дотації з федерального бюджету. Найбільш же ефективним інструментом для приструнювання неугодовних використовується розжигання внутрішніх конфліктів між республіками або обострення міжнародних взаємодій всередині окремих республік. Етнічна карата Северного Кавказу нагадує лоскуткове одеяло, умело соткане в результаті удачної імперської асиміляційної політики і складене з крихітних кусочків народностей, етнічні корні котрих походять з Турції, Йорданії, Сирії, Саудівської Аравії. Крім того, не варто забувати про той факт, що і говорять во всіх Северного Кавказу на абсолютно різних мовах, оскільки там представлені як мінімум чотири мовні гілки – абхазо-адыгейська, нахська, іранська, тюркська. Крім того, що Северний Кавказ вважають «воротами Каспія», він ще і «пояс пересечения релігій» – іслама, православ'я, іудаїзму і буддизма.

Проблематика наукового вивчення еліт їх ролі в політичній житті суспільства не нова і бере початок в роботах класиків теорії еліт Г. Моска, В. Парето, Р. Дала, Х. Линч [1; 2; 3]. Питання вивчення політичної еліти російського суспільства присвячені дослідженням Д. Бадовського, В. Гельмана, І. Тарусина, Ж. Тоценко [4, с. 37–73] і інших. Точки зору і підходи до політичної еліти кардинально різні, навіть до заперечення можливості застосувати термін еліта для правлячих груп в Росії. Наприклад, Ж. Тоценко відкидає тезис про необхідності ставити знак рівності між правлячою партією і кланами або кастами, але ніяк не політичними елітами [5]. Непосередньо увагу на регіональні еліти Северного Кавказу звертають увагу такі вчені як В. Юрченко, А. Здравомыслов, акцентуючи увагу на етнічній складовій, а роль еліти оцінюється з позиції її внеску в соціально-економічне зростання, налагодження діалогу в окремих регіонах.

Мета статті – вивчити роль регіональної політичної еліти Северного Кавказу в соціально-економічній і політичній житті, як регіона, так і країни в цілому.

На фоні релігійної мозаїчності і етнічної неоднорідності Северного Кавказу, безумовно, формується соціальна напруженість, котрою можна вважати візитною карткою регіону. Сформовані на фоні кланового укладу соціальні відносини в северокавказькому регіоні визначили стосунки до нього в суверенній політиці виключно як до «кавказькому кулаку». В регіоні зберігається високий рівень відтоку трудоспроможного населення, як правило – молоді, що призводить до диспропорції між селом і містом. Однак, і в містах Северного Кавказського Федерального округу (СКФО) молодь не спешить залишатися, прагне виїхати в трудову еміграцію в центральні регіони Росії. Серед причин – високий рівень безробіття

(уменьшение потенциальных вакансий на рынке труда и минимальный уровень заработной платы, в среднем 7–15 тысяч рублей), низкое качество жизни. Так, показатель уровня безработицы суммарно в Северо–Кавказском федеральном округе на конец 2016 года составил 11,2%, что в два раза выше, чем в целом по России – 5,3%. Лидер по безработице Ингушетия – 28,8%, Кабардино–Черкесия – 16,2%, Чечня – 14,3%, Дагестан – 11,3%, Северная Осетия – 9,6% безработных [6]. Согласно рейтингу российских регионов по качеству жизни за 2016 год из 85 мест кроме Республики Адыгея, занявшей 22–е место, все остальные республики стабильно находятся внизу рейтинга (Северная Осетия – 57 позиция, Дагестан – 73, Чечня – 74, Кабардино–Балкария – 75, Карачаево–Черкесия – 79, Ингушетия – 84 место) [7].

Важной составляющей определяющей во многом дотационность региона и низкое качество жизни является его высокий уровень энергозатратности. Долги по энергетике в масштабах СКФО колоссальные, а учитывая изношенность инфраструктуры энергетических объектов экономически не аргументированные затраты будут увеличиваться. По официальным данным правительства Российской Федерации, общая задолженность за электроэнергию на оптовом рынке на конец 2016 года выросла и составила 25 млрд. рублей (около 41% задолженности по всем регионам России), аналогично вырос на 10% и долг за потребляемый в регионе газ. В тоже время ресурсы у республик есть, и желание установить контроль над ними региональный элит объяснимо не сколько с точки зрения, стремления к выходу из под контроля центра, а столько иметь возможность легализовано получать свои дивиденды от торговли энергоресурсами. Показательным примером являются начавшиеся торги за контроль над нефтяным сектором в Чечне и желанием руководства республики к уже имеющимся 49% акций «Грознефтегаза», добавить еще 51% акций, принадлежавших «Роснефти».

Очевидно, что в условиях общего кризиса, Северный Кавказ нуждается в социально–экономической поддержке, гарантом сохранения видимой стабильности в республиках является политическая клановая элита, хорошо понимая это, политика центра идет по наименьшему сопротивлению. Создается имитация важности региона в жизни России, разрабатываются программы, но при этом главный инструмент сдерживания в указанном регионе – это поддержка коррупции, дающая возможность получать прибыль (убыточность энергетических объектов выгодна главам республик, поскольку позволяет списывать бюджетные дотации на потери из–за изношенности оборудования). «Ноу–хау» в поддержке лояльности региональных кланов может стать уже принятые инвестиционные проекты, благодаря реализации которых, сформируется новый источник «отмывания» финансовых потоков при сохранении видимости активизации участия высшего руководства России в судьбе жителей Северного Кавказа. Фактически с 2013 года действует государственная программа «Развитие Северо–Кавказского федерального округа» на период до 2025 года, но кроме отдельных проектов за эти годы кардинальных успехов в социально–экономической жизни региона не произошло, а

вот дальнейший «прогресс» достигается за счет индустриального потенциала, оставшегося еще с советских времен. Тот же Дагестан вкладывает 400 млн. рублей в 2016 году (всего проект предполагает освоение около 21 млрд. 300 млн. рублей) в создание «Уйташ» для технологического производства, а по факту экономика работает на убыточных и энергозатратных предприятиях созданных еще при СССР (Кизлярский электромеханический завод, Каспийский завод листового стекла и другие). В то время как республика уже имеет показательный пример «отмывания» денег на крупных инвестпроектах. Самый громкий инвестиционный проект по созданию сельскохозяйственного предприятия ООО «Дагагрокомплекс» потерпел фиаско и судом уже зафиксирован долг предприятия по кредиту более 1,5 млрд. рублей (в ходе расследования были установлены факты земельных махинаций руководства Тарумовского района, которые выделили под проект земли в обход предусмотренных законодателем юридических процедур).

Судьба принятых для реализации с 2017 года 13 инвестпроектов в сферах агропромышленного комплекса, промышленности и туризма, скорее всего тоже преопределена, учитывая, что предполагаемое финансирование осуществляется на 59% за счет привлечение инвестиций. Объективно массового захода иностранного капитала в регион не предвидится, из–за нежелания самой России. Так что инвестиции будут государственные или олигархические, для имитации попыток России развивать край. Цифры доказывают эту закономерность, так по результатам 2016 года фиксируется прирост инвестиций в республиках Северного Кавказа (Чечня – на 43% за 2013–2016 гг., Кабардино–Балкария – на 67%), но источник данных инвестиций – федеральный бюджет [8]!

Политическая стабильность и сохранение послушания всех без исключения республик, бесспорно, подтверждают результаты федеральных выборов 2016 года, воодушевленная и тотальная поддержка партии «Единой России» (самый большой показатель поддержки в Республики Чечня – 96% избирателей, при самом наименьшем в 54% – поддержки избирателей в Ставропольском крае). После ухода от прямых выборов глав республик (кроме Чеченской Республики – избрание Рамзана Кадырова, но это тоже часть пиар компании под эгидой Кремля, по принципу, создания управляемой иллюзии возможности появления молодых перспективных политиков «сделавших себя сами») и передачи этой функции республиканским парламентам, процедура контроля за элитами стала более чем управляема из центра. Как результат, политические элиты полностью контролированы и готовы поработать на грядущие выборы лидера России. Плата за такую преданность на лицо: сохранение преданного клана, подтверждение тому рокировка на посту главы Адыгеи (уходя в отставку Аслан Тхакушинов пролоббировал интересы своего рода и получил назначения исполняющим обязанности главы республики для своего племянника Мурата Кумпилова). Также показателен внутри региональный конфликт кланов на примере руководителя Северной Осетии Вячеслава Битарова и главы Владикавказа Махарбеком Хадарцевым. Ярким

примером специфичности борьбы с коррупцией могут служить решительные действия главы Ингушетии Юнус-Бек Евкуров. Смены фигур министров в правительстве происходят практически каждый месяц, с одной стороны на лицо борьба за чистоту власти, а с другой идеальная схема списывания растрат бюджета на уличенных в коррупции (например, министр финансов Ингушетии Руслана Цечоева и растрата 2 млрд. бюджетных средств).

Полиэтничность региона (более 40 этнических групп, говорящих на диалектах 4 языковых групп) плюс разнообразие религиозных течений (наличие приверженцев шиитов и суннитов исламской ветки, целенаправленное увеличение количества лиц, исповедующих православие, например в Чечне их процент составляет 41%, Северной Осетии – 49% и т.д.) постоянно используются и региональной элитой, и центральным руководством, для управления регионом используя – межэтническое противостояние. Традиционной указанная тенденция является для Дагестана, однако, она характерна и для всех республик – карьерный рост, напрямую зависит от правильной национальности. Самый свежий конфликт, развивающийся сегодня в Карачаево-Черкесии, связан с обвинениями Рашида Темрезова с утеснениями в правах черкесской национальности, а именно его попытки снять с должности – Гузера Хашукаева, представителя черкесской национальности, который является руководителем двух базовых энергетических предприятий республики – ООО «Газпром межрегионгаз Черкесск» и АО «Газпром газораспределение Черкесск». Не менее показательна ситуация в Ингушетии, где глава республики Юнус-Бек Евкуров открыто пытается прекратить работу Совета тейпов (объединяющего авторитетных представителей ингушских родов), примечательно, что эта организация изначально создавалась по инициативе Ю-Б. Евкурова, однако, стала не «ручной» органом при администрации, а создала реальную политическую альтернативу, оспаривая коррупционные решения власти.

Так же на ситуацию в Северном Кавказе оказывает значительное влияние криминальный мир, как экономического характера, (перedel сфер влияния в регионе, контроль контрабанды, наркотики), так и потенциальной террористической угрозы от экстремистских группировок. Решить вопрос с ростом преступности в регионе невозможно, можно только контролировать данные процессы. По результатам 2016 года Северный Кавказ по количеству совершенных на их территории террористических преступлений лидирует в масштабах всей России. При этом неоспоримы высокие показатели уже на протяжении нескольких лет демонстрируемые Дагестаном (966 преступлений террористической направленности, в целом число вооруженных инцидентов за год выросло на 12%, а число жертв на 28%), далее по данным Генеральной прокуратуры Российской Федерации идут «процветающие» экономически Чечня (187 преступлений) и Кабардино-Балкария (139 преступлений) [9]. Под этими цифрами надо понимать доказанные или зафиксированные в статистике правоохранительных органов факты противоправных действий, но значительный процент преступлений

решается без официальных инстанций на уровне отдельных группировок.

Таким образом, Северный Кавказ будет сохранять свою привлекательность и низкий уровень социально-экономической жизни, из-за трех основных причин: первое – развитие промышленной и социальной инфраструктуры требует масштабных инвестиций, и не только российских; второе – исламский фактор, обуславливающий сохранения высокого потенциала для экстремистских идей; третье – специфичность местных властей, сохраняющих клановость во всех сферах включая политику и систему управления и ни одна из кавказских элит не найдет в себе силы самостоятельно отказаться от стабильного источника финансирования и бороться за независимость от центральной власти.

Список использованных источников

1. Бусыгина И. М., Филиппов М. Г. Политическая модернизация государства в России: необходимость, направления, издержки, риски / И. Бусыгина, М. Филиппов. – М.: Фонд «Либеральная миссия», 2012. – 224 с.
2. Линц Х. Крушение демократических режимов: кризис, разрушение и восстановление равновесия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nsarchive.gwu.edu/rus/EasternEuropeProblems/EEP39-40.html>
3. Даль Р. Предпосылки возникновения и утверждения полиархий / Р. Даль // Полис. – 2002. – №6. – С.34–57.
4. Крыштановская О. Анатомия российской элиты / О. Крыштановская. – М.: Захаров, 2005.
5. Тощенко Ж. Элита? Клань? Касты? / Ж. Тощенко // Социологические исследования. – 1999. – №11. – С.123–132.
6. Северный Кавказ вновь оказался в лидерах по безработице. Информационное агентство ИА REGNUM [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://regnum.ru/news/economy/2221176.html>
7. Рейтинг регионов по качеству жизни – 2016 Рейтинговое агентство «РИА Рейтинг» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://riarating.ru/regions/20170220/630056195.html>
8. Регионы России в 2016 году: показатели улучшились за счет столицы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magas.monavista.ru/news/2788449/>
9. Беляева А. Северный Кавказ возглавил рейтинг по террористическим преступлениям // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stav.kp.ru/daily/26635/3654110/>

References

1. Busygina I. M., Filippov M. G. Politicheskaja modernizacija gosudarstva v Rossii: neobhodimost', napravlenija, izderzhki, riski / I. Busygina, M. Filippov. – M.: Fond «Liberal'naja missija», 2012. – 224 s.
2. Linc H. Krushenie demokraticeskikh rezhimov: krizis, razrushenie i vosstanovlenie ravnovesija [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://nsarchive.gwu.edu/rus/EasternEuropeProblems/EEP39-40.html>
3. Dal' R. Predposylki voznikovenija i utverzhenija poliarihij / R. Dal' // Polis. – 2002. – №6. – S.34–57.
4. Kryshtanovskaja O. Anatomija rossijskoj jelity / O. Kryshtanovskaja. – M.: Zaharov, 2005.
5. Toshhenko Zh. Jelita? Klany? Kasty? / Zh. Toshhenko // Sociologicheskie issledovanija. – 1999. – №11. – S.123–132.
6. Severnyj Kavkaz vnov' okazalsja v liderah po bezrabotice. Informacionnoe agenstvo IA REGNUM [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <https://regnum.ru/news/economy/2221176.html>
7. Rejting regionov po kachestvu zhizni – 2016 Rejtingovoe agenstvo «RIA Rejting» [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://riarating.ru/regions/20170220/630056195.html>
8. Regiony Rossii v 2016 godu: pokazateli uluchshilis' za schet stolicy [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://magas.monavista.ru/news/2788449/>
9. Beljaeva A. Severnyj Kavkaz vozglavil rejting po terroristicheskim prestuplenijam // Komsomol'skaja pravda [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.stav.kp.ru/daily/26635/3654110/>

Dolia I. M., candidate of political science, associate professor, Sociology and Political Science Department, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», (Ukraine, Kharkiv), irinadolya@rambler.ru

The role of regional political elites of the North Caucasus in the modern Russian Federation

The paper studies the issue of functioning of political elites on the North Caucasus. The specific of modern political Russian Federation system is defined by the diversity of its political entities, which are operate in different parts of country. The North Caucasus is historically complicated region with specific mentality, life and culture. Political elite which are formed here does not accept foreignness and differ greatly from others with its clannishness, which is «closed» type of elite in the classic sense. Moreover the North Caucasus is heterogeneous based on socio-economic indicators as well as political activism. Amid rising tension between Russian Federation and Ukraine is very important theme is studying of internal processes attacks against Russian society, to better understanding of opponent.

To use comparison, analysis and statistical methods we discover The Republics of The North Caucasus political elites in the context of such social phenomenon as corruption, economical regionalization and threat of terrorism.

Keywords: political elite, regionalism, tribalism, corruption, terrorism, multi-ethnicity, ruling party.

Доля І. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри соціології та політології, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Україна, Харків), irinadolya@rambler.ru

Роль регіональних політичних еліт Північного Кавказу в сучасній Росії

Розкривається проблематика функціонування політичних еліт на Північному Кавказі. Специфіка сучасної політичної системи Росії визначається неоднорідністю її політичних суб'єктів, що діють у різних регіонах. Північний Кавказ історично складний регіон, з особливим менталітетом, побутом і культурою. Політична еліта, що формується тут не сприймає чужинності і відрізняється високим рівнем клановості, у класичному розумінні вона є закритою елітою. Більше того сам Північний Кавказ не однорідний і за соціально-економічними показниками й по активності політичних сил. В умовах загострення взаємин між Росією й Україною актуальним є вивчення внутрішніх процесів які притаманні російському суспільству, щоб розуміти слабкі й сильні сторони опонента.

Використовуючи методи порівняння, аналізу, статистики в статті досліджуються політичні еліти республік Північного Кавказу в контексті таких соціальних явищ як корупція, економічна регіоналізація, загроза тероризму.

Ключові слова: політична еліта, регіоналізм, клановість, корупція, тероризм, поліетнічність, партія влади.

* * *